

SECURITATEA ALIMENTARĂ

Radu Săgeată

Abstract. Food security. “Based on the 1996 World Food Summit, food security is defined when all people, at all times, have physical and economic access to sufficient safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life. The four main dimensions of food security: 1) *Physical availability of food*: Food availability addresses the “supply side” of food security and is determined by the level of food production, stock levels and net trade; 2) *Economic and physical access to food*: An adequate supply of food at the national or international level does not in itself guarantee household level food security. Concerns about insufficient food access have resulted in a greater policy focus on incomes, expenditure, markets and prices in achieving food security objectives; 3) *Food utilization*: Utilization is commonly understood as the way the body makes the most of various nutrients in the food. Sufficient energy and nutrient intake by individuals are the result of good care and feeding practices, food preparation, diversity of the diet and intra-household distribution of food. Combined with good biological utilization of food consumed, this determines the nutritional status of individuals. 4) *Stability* of the other three dimensions over time: Even if your food intake is adequate today, you are still considered to be food insecure if you have inadequate access to food on a periodic basis, risking a deterioration of your nutritional status. Adverse weather conditions, political instability, or economic factors (unemployment, rising food prices) may have an impact on your food security status. For food security objectives to be realized, all four dimensions must be fulfilled simultaneously”.

(World Bank, <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update/what-is-food-security>, apr. 2025).

Cuvinte cheie: conflicte armate, hazarde naturale, accesibilitate, securitate alimentară.

Introducere. Delimitări conceptuale

Securitatea alimentară și inegalitățile la scară mondială cu privire la distribuția resurselor agro-alimentare reprezintă un subiect de cel mai înalt interes științific.

Conceptul de „securitate” desemnează în general, sentimentul de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența unui pericol; faptul de a fi adăpostit de un pericol (DEX 1998). Extrapolat la sistemele geopolitice, conceptul de securitate colectivă presupune instituționalizarea unei reglementări permanente a echilibrului de putere, în care întreaga comunitate internațională este de acord să se opună agresiunii militare a oricăruia dintre membri (McLean 2001: 403). Putem defini în acest context, conceptul de „securitate alimentară” ca fiind sentimentul de siguranță pe care îl induce independența față de resursele alimentare, ce asigură premisele unei alimentații corespunzătoare din punct de vedere a standardelor medico-sanitare.

Conform Băncii Mondiale (World Bank Group 1996) securitatea alimentară are patru componente majore: 1) *disponibilitatea fizică a alimentelor*, determinată de nivelul producției alimentare, de nivelul stocurilor și de comerțul net; 2) *gradul de accesibilitate la alimente*, ce comportă la rândul său trei dimensiuni aflate în strânsă interdependență: 2.1) accesibilitatea fizică, determinată de cadrul natural, cu constrângeri impuse de bariere orografice, deșerturi, artere hidrografice, mari regiuni împădurite, ce împiedică comunicarea; 2.2) accesibilitatea tehnologică ce condiționează dezvoltarea infrastructurii (inclusiv infrastructura de comunicații) maximizând sau minimizând accesibilitatea fizică și 2.3) accesibilitatea financiară, deoarece o aprovizionare adecvată la nivel național / regional nu poate garanta, în lipsa unor venituri corespunzătoare la nivel de gospodărie, o securitate alimentară adecvată a unor comunități; 3) *modul de utilizare al alimentelor* (alimentația sănătoasă), respectiv modul în care organismul uman profită la maximum de nutrienții din alimente. Aportul suficient de nutrienți și energie este rezultatul unor bune practici de alimentație, îngrijire și pregătire a alimentelor și este strict determinat pe de o parte de nivelul de educație al indivizilor, iar pe de altă parte de un anumit nivel de dezvoltare economică a comunităților locale care le permite accesul la surse de hrană sustenabile / ecologice și 4) *stabilitatea celor trei dimensiuni de-a lungul timpului*, ce poate fi afectată de hazarde naturale (inundații, secete, cutremure de pământ), economice (crize economice, șomaj, creșterea prețului la

alimente) sau de conflicte armate, ce pot dezorganiza anumite comunități locale pentru o anumită perioadă de timp, conducând la degradarea securității alimentare a acestora.

Pentru ca obiectivele de securitate alimentară să fie asigurate, trebuie să fie îndeplinite simultan toate cele patru componente majore ce o alcătuiesc. Combinarea acestor elemente, aflate în strânsă interdependență, determină maximizarea sau minimizarea efectelor insecurității alimentare. În acest sens, un raport al mai multor instituții internaționale (FAO, IFAD, UNICEF și WHO 2024-a) arată că tendințele actuale manifestate pe plan internațional sunt departe de a fi orientate spre a pune capăt foametei și insecurității alimentare până în anul 2030, iar indicatorii progresului către obiectivele globale de nutriție arată, în mod similar, că în pofida progresului tehnologic de ansamblu și al accentuării fluxurilor globalizane, lumea nu este pe cale să elimine toate formele de malnutriție (obiectiv de dezvoltare durabilă formulat de ONU). Miliarde de oameni nu au încă acces la o alimentație hrănitoare, sigură și suficientă.

Prin urmare, se impune creșterea preocupărilor la nivel mondial în vederea implementării de politici, investiții și acte normative necesare pentru inversarea tendințelor actuale privind insecuritatea alimentară, foametea și malnutriția, fapt ce necesită o finanțare corespunzătoare pentru securitate alimentară în toate cele patru componente ale sale. Pe de altă parte, în pofida unui larg acord de principiu privind necesitatea urgentă de a crește finanțarea pentru securitate alimentară și nutriție, nu există încă un punct de vedere comun la nivel internațional cu privire la modul în care această finanțare ar trebui să fie definită și urmărită. Există recomandări privind utilizarea eficientă a unor instrumente de finanțare inovatoare și reforme ale modului de finanțare privind securitatea alimentară și nutriția.

Stabilirea unor principii comune de finanțare pentru securitate alimentară și nutriție și a metodelor de urmărire, măsurare și implementare a acestora constituie un prim pas important către creșterea durabilă a fluxurilor de finanțare necesare pentru a pune capăt foametei, insecurității alimentare și a tuturor formelor de malnutriție și pentru a asigura accesul tuturor la o alimentație sănătoasă pe termen lung (FAO, IFAD, UNICEF și WHO 2024-b).

Securitatea alimentară este condiționată de o multitudine de factori naturali și umani, ce pot fi grupați în trei categorii majore: *geopolitici* (distrugerile ca urmare a conflictelor armate, anumite politici ce conduc la distrugerea ecosistemelor naturale ce asigură resurse de hrană sau politici orientate spre „pedepsirea” unor comunități umane prin limitarea accesului acestora la resursele de hrană); *economico-financiari* (determinați de puterea de cumpărare și de gradul de accesibilitate la resursele agroalimentare) și *naturali* (reprezenți de hazardele climatice ce condiționează recoltele, sau anumite hazarde geologice și geomorfologice ce au ca efect distugerea / dezorganizarea unor comunități umane). În plus, cuantificarea gradului de securitate alimentară este condiționată și de *dependența de importurile de calorii*, care plasează în categoria statelor afectate de insecuritate alimentară și unele economii dezvoltate, dar situate în regiuni geografice mai puțin favorabile extinderii culturilor agricole (deșerice sau arctice)¹.

Potrivit Programului Alimentar Mondial al ONU (WFP) în 2021 peste 700 mil. de oameni (8,8% din totalul populației mondiale) se confruntau cu insecuritate alimentară, numărul acestora fiind în creștere în timpul pandemiei de Covid-19 (față de 600 mil. pers. în perioada 2014-2019). Dintre ei, circa 155 mil. (2% din populația lumii) suferă de foamete acută, ce necesită asistență urgentă din partea comunității internaționale.

În timp ce foametea acută măsoară incapacitatea pe termen scurt de a satisface cerințele legate de consumul de alimente (aceasta fiind legată în general de crize umanitare (determinate de războaie sau calamități naturale), mulți oameni suferă și de foamete cronică. Aceasta este considerată incapacitatea pe termen lung (de obicei peste 6 luni) de a satisface cerințele de consum de alimente (Venditti 2021).

În același timp, securitatea alimentară comportă și o *dimensiune etică*. Astfel, potrivit Națiunilor Unite, la nivel global, o treime dintre alimentele produse pentru consumul uman (circa 1,3 miliarde tone pe an) sunt pierdute sau risipite, această cantitate fiind suficientă pentru hrana a peste 2 miliarde de oameni, dublul persoanelor subnutrite la nivel mondial. Consumatorii din țările bogate risipesc în fiecare an aproape la fel de multă hrană cât întreaga producție netă de alimente din Africa subsahariană (Idem).

¹ Astfel, printre statele cu importuri calorice de peste 75% din totalul consumului, se numără și Arabia Saudită, Iordania, Kuwait, Qatar, EAU, Israel, Cipru sau Islanda (USDA FAS, UN FAO, UNCOMTRADE, Zeihan on Geopolitics, 2020, Map of Global Food Insecurity, https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/vvbsgl/map_of_global_food_insecurity/)

Pe de altă parte se estimează că schimbările climatice asociate cu insecuritatea geopolitică vor afecta din ce în ce mai mult securitatea alimentară, astfel că în următoarele șase decenii, în regiuni precum India, Asia de Sud-Est, Africa, America Centrală și în unele țări din America Latină, situația ar putea deveni catastrofală. Acest scenariu de evoluție a fost pus în evidență printr-un indicator compozit, *rata insecurității alimentare* (WFP/PAM, Met Office Hadley Centre 2015), ce variază în funcție de evoluția sistemelor agricole în condițiile schimbărilor de mediu, accesul la apă potabilă, efectele schimbărilor climatice asupra pădurilor și, nu în ultimul rând, accesul la resursele de hrană (Fig. 1 a-b).

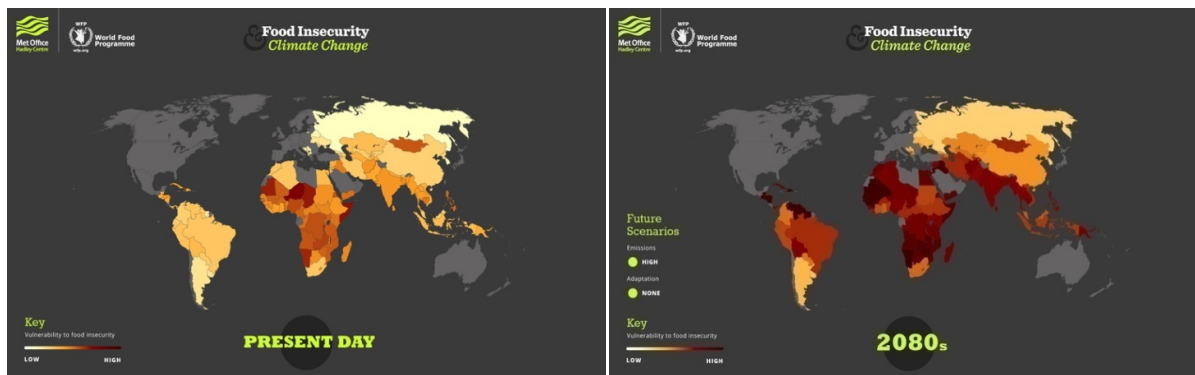

Figura 1 (a, b). Vulnerabilitatea la insecuritatea alimentară (2015, 2080).

Surse: Programul Mondial pentru Alimentație, Unitatea Programelor de Reducere a Riscurilor Climatice li Dezastre (WFP/PAM), Institutul Met Office Hadley Centre, Paris, COP21, 2015.

Rata insecurității alimentare este un instrument ce permite înțelegerea modului în care va evolua securitatea alimentară în funcție de acțiunile care vor fi întreprinse pe plan mondial pentru a reduce efectele schimbărilor climatice. Scenariul cu care se confruntă omenirea arată că provocările de mediu vor amplifica riscurile pentru sute de mii de oameni dacă nu vor fi implementate politici eficiente de adaptare și, concomitent, nu vor fi reduse emisiile de gaze cu efect de seră (Cousin/PAM 2015).

În prezent (feb. 2025), conflictele și hazardele legate de schimbările climatice au condus la o accentuare a inflației la prețurile alimentelor în aproape 80% dintre statele cu venituri mici², iar inflația la alimente depășește inflația generală în 56% dintre cele 168 de state în care sunt disponibile date (World Bank Group 2025).

Geopolitica foamei. Securitatea alimentară ca instrument politic

Experiențele istorice demonstrează o corelație strânsă între conflictele armate, schimbările politice majore și perioadele de penurie alimentară. Înfometarea a fost de-a lungul timpului un instrument de constrângere politică exercitat asupra unor comunități umane (popoare sau anumite categorii de populație) considerate ca fiind oponente ideologic unui anumit regim politic.

Astfel, sfârșitul Primului Război Mondial și instaurarea bolșevismului în Rusia au fost urmate de foametea din 1921-22, considerată o crimă împotriva popoarelor din fostul spațiu sovietic pentru a le constrânge să se unească sub stindardul sovietelor și care a dus la moartea a peste 1,5 mil. de oameni (Marples 2014). Această perioadă de foamete a precedat crearea URSS (30 dec. 1922) dar și o altă foamete, cea din 1922-23 (cu peste 7 mil. de victime), provocată de politica de colectivizare a agriculturii impusă de Stalin bazată pe amenajarea de colhozuri și sovhozuri, ca un instrument de distrugere a oricărei forme de rezistență a populației rurale împotriva noii puteri politice (Besançon 2017). Teroarea înfometării a fost astfel folosită ca mijloc de intimidare și supunere, de obținere a unui control total asupra societății (Conquest 1991).

² Conform Income Status FY2025 erau 21 de state cu venituri mici, dintre care 17 în Africa (Etiopia, RD. Congo, Sudan, Uganda, Mozambic, Niger, Mali, Burkina Faso, Malawi, Ciad, Somalia, Rwanda, Burundi, Sudanul de Sud, Togo, Liberia și R. Centrafricană) și 4 în Asia (Afganistan, Yemen, Coreea de Nord și Siria) (Sursa: World Population Review, Low-Income Countries 2025, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/low-income-countries>)

Scenariul înfometării planificare a atins punctul culminant în perioada 1932-33 în Ucraina (Holodomor)³, foamete considerată a fi una dintre cele mai mari catastrofe umanitare din istoria contemporană a Ucrainei (între 3,3 și 5 mil. de victime). Scopul acestui genocid (Bilinsky 1999) a fost distrugerea sentimentului național al ucrainenilor prin înfometare, asociată cu deportări în Siberia. Renașterea culturii naționale ucrainene cunoscuse un puternic reviniment pe fondul politicii de promovare a naționalismelor titulare ale noilor republici sovietice, ca parte a unei politici mai ample a autorităților de câștigare a simpatiei populației față de noul stat sovietic. După numai un deceniu însă, acest proces devenise alarmant pentru regimul de la Moscova, care se temea că ucrainenii vor deveni din ce în ce mai loiali propriei identități naționale decât ideologiei comuniste de tip sovietic (Petculescu, Dumitrescu; Kulcički 2025).

Odată cu reluarea ocupației sovietice în Basarabia pe fondul ofensivei Armatei Roșii de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial (sep. 1944), autoritățile staliniste au dus o politică de constrângere a populației prin înfometare și deportări organizate, să accepte o cât mai rapidă sovietizare, concomitent cu distrugerea identității naționale românești (Pasat 2012). Aceasta a culminat cu foametea organizată în 1946-47 pe fondul distrugerilor provocate de Război și a secetei prelungite care au favorizat penuria de alimente, în urma căreia au murit circa 3 mil. de oameni, ceea ce reprezenta aproape 10% din populația de atunci a Basarabiei. Grupul-țintă a acestei politici au fost țăranii, principalii promotori ai valorilor tradiționale românești, în marea lor majoritate având o atitudine conservatoare și ostilă față de colectivizarea agriculturii și față de regimul sovietic în general (Țăranu; Ursu 2017). Produsele salvate atunci de pe câmpurile arse de soare erau confiscate și redistribuite cu precădere către orașele din estul Ucrainei care produceau tehnică militară. Documentele din 1946, recent desecretizate, arată că în sate se înregistrau mii de morți din cauza foametei, zonele cel mai puternic afectate fiind cele din sudul Basarabiei unde s-au înregistrat și cazuri de canibalism (Moraru; Bălinișteanu 2013). Politica înfometării planificate a fost corelată cu cea a asasinatelor prin deportări forțate pentru schimbarea structurii etnice. În acest sens, Watts (2011) estimează că între anii 1940-41 și 1944-52 au fost deportați din Basarabia în Uniunea Sovietică (în special în Siberia) peste un milion de români basarabeni, astfel: 300-500 000 între 1940-41; 200 000 în 1946-47; 41 000 pe 6-7 iulie 1949, urmați de 250 000 între 1950-52.

Foametea din 1946-47 s-a manifestat cu o mare intensitate și în Moldova de la vest de Prut, rămasă între hotarele României, având în general aceleași cauze: seceta, peste care s-au suprapus distrugerile provocate de operațiunile militare din război, precum și ocupația sovietică și jaful sistematic al acesteia în condițiile Armistițiului care prevedea livrări de alimente și resurse naturale către URSS ca despăgubiri de război. La acestea s-a adăugat deficitul de forță de muncă în agricultură din perioada 1944-46, ca urmare a populației decedate sau rănite în război, a prizonierilor din lagărele de muncă sovietice sau a celor plecați în refugiu în sudul și sud-vestul țării, lipsa utilajelor și animalelor pentru muncile agricole, dar și dezinteresul guvernului condus de Petru Groza pentru zonele de est ale țării, aflate sub ocupație sovietică (Pumnea, Petrișor 2016).

În China, instaurarea republicii populare condusă de Mao Zedong (1949) în urma celui de-al Doilea Război Mondial și a luptelor interne dintre comuniști și naționaliști, a deschis calea unor profunde reforme economico-sociale („Marele Salt Înainte”), care au determinat circa 45 mil. de decese între 1958 și 1961, în cea mai mare parte din cauza foametei (Busky 2002).

Instaurarea comunismului în Indochina, cu sprijin militar și ideologic chinez, a avut ca efect genocidul din Cambodgia (1975-79), în cadrul căruia au fost executați sau uciși prin înfometare circa 1,7 mil. de persoane (25% din populația țării); războiul din Vietnam (1955-75), precum și conflictele civile din Laos și Cambodgia.

Genocidul cambodgian, considerat ca fiind unul dintre cele mai cumplite atrocități din istoria Indochinei, s-a bazat pe eforturile regimului comunist extremist al khmerilor roșii de a naționaliza și centraliza într-un timp foarte scurt și prin orice mijloace societatea cambodgiană compusă majoritar din țăranii cultivatori agricoli, conform cu modelele agricole din China și Uniunea Sovietică (Pârlog 2013, Lăcătuș 2023).

Războiul din Vietnam, un veritabil război mondial la microscară, soldat cu aproape 900 000 de morți și peste 1 mil. de răniți, a fost una dintre cele mai importante reflectări la scară regională a Războiului Rece, opunând pe de o parte forțe comuniste din întreaga Indochină cu sprijin militar sovietic, chinez și nord-coreean, iar pe de altă parte forțe anticomuniste de asemenea din întreaga Indochină, beneficiind de sprijin militar american, dar și australian și neozeelandez. Impactul la scară

³ De la cuvintele ucrainene *holod* = foamete și *mor* = pieire în masă, epidemie.

regională s-a manifestat prin „exportul” acestui conflict atât în Laos (1959-75) cât și în Cambodgia (1970-75), reflectat prin războaie civile între grupări paramilitare comuniste și cele loiale monarhiilor. În acest context, pe lângă pierderile umane și materiale, aceste conflicte au avut un impact devastator și asupra sistemelor agricole locale, dată fiind economia tradițională, predominant agricolă din aceste state.

Situații similare au caracterizat și continentul african, unde Războiul Rece s-a manifestat prin conflicte locale (în Angola, Mozambic, Guineea Bissau, Etiopia, Somalia, Camerun, Zimbabwe etc.) între forțe paramilitare de orientare comunistă sprijinite de Uniunea Sovietică, China și Cuba și forțe anticomuniste sprijinite de Statele Unite și, în unele situații, de fostele puteri coloniale, ce au fost continuate în multe situații cu războaie interetnice, cu impact devastator asupra economiilor locale, contribuind la distrugerea infrastructurilor locale și la fragilizarea securității agro-alimentare. Astfel, conform platformei statistice Statista.com, cele mai active conflicte la începutul anului 2025 erau cele din Ucraina și din fâșia Gaza (unde circa 87% din populația palestiniană era expusă conflictului), urmate de războaiele civile din Sudan și Siria, precum și de insurgențele din Africa subsahariană (din Mali, Niger și Burkina Faso). Situații tensionate se înregistrau de asemenea în America Latină (Mexic, Brazilia, Columbia), dar și în țări africane (Camerun, Somalia, Etiopia, Kenya) sau din sudul Asiei (Myanmar, Pakistan, Bangladesh), acestea fiind strâns corelate cu vulnerabilitatea agro-alimentară. În Sudan de exemplu, peste 25 milioane de oameni (jumătate din populația țării) se confruntă cu foamete (IPC Faza 5, conform ONU⁴) (World Bank Group 2025).

Din acest punct de vedere, situațiile cele mai critice privind securitatea alimentară se înregistrează în state afectate de lungi perioade de conflicte din Africa (Somalia, Niger, Etiopia, Eritrea, RD. Congo, Sudanul de Sud, Ciad, Sierra Leone, Burkina Faso) și Asia (Afganistan, Siria, Yemen) (Tab. 1).

Tabelul 1. Ponderea populației afectate de foamete (% din totalul populației statului, 2021)

01	Afganistan	93%	07	Siria	55%
02	Somalia	68%	08	Niger	55%
03	Burkina Faso	61%	09	Lesotho	50%
04	Sudanul de Sud	60%	10	Guineea	48%
05	Mali	60%	11	Benin	47%
06	Sierra Leone	55%	12	Yemen	44%

Sursa: Venditti (2021), <https://www.visualcapitalist.com/interactive-map-tracking-global-hunger-and-food-insecurity/>

La acestea se adaugă state caracterizate prin creșteri demografice explozive pe seama sporului natural, din aceleași continente: Africa (Nigeria, Etiopia, Kenya, Tanzania, Uganda, Lesotho), Asia (Pakistan, Bangladesh, Filipine, Iran) sau America Latină (Brazilia, Mexic) sau state cu regimuri politice totalitariste (Coreea de Nord) (Tab. 2).

Tabelul 2. Număr de populație afectată de insecuritate alimentară severă (mil. pers., 2024)

01	Nigeria	161,4	11	Uganda	33,6
02	Pakistan	105,8	12	Afganistan	33,3
03	RPD Coreeană	79,4	13	Egipt	33,1
04	Etiopia	72,8	14	Statele Unite ⁵	30,7
05	Bangladesh	52,3	15	Angola	38,2
06	Filipine	51,0	16	Mexic	26,4
07	Brazilia	39,7	17	Yemen	24,4
08	Kenya	39,4	18	Madagascar	20,3
09	Tanzania	38,1	19	Peru	17,6
10	Iran	35,3	20	Myanmar	17,4

Sursa: Oğuz (2024), <https://www.visualcapitalist.com/sp/mapped-food-insecurity-by-country/>

Hazarde naturale și politici ce determină fragilizarea ecosistemelor naturale

Securitatea alimentară este condiționată și de politicile de dezvoltare locală și regională ce influențează viabilitatea unor ecosisteme naturale. Marile dezastre naturale, fie că sunt inundații

⁴ IPC Integrated Food Security Classification. Evidente and Standards for Better Food Security and Nutrition Decisions, https://www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2024/03/IPC_Famine_Factsheet.pdf, mar. 2024

⁵ Prezența unor state dezvoltate economic precum SUA în topul insecurității alimentare se explică prin vulnerabilitatea la cea de-a treia componentă a securității alimentare: utilizarea rațională a resurselor alimentare, ceea ce presupune o alimentație sănătoasă, sustenabilă, cu cât mai puține adaosuri de componente artificiale.

sau secete, au deopotrivă cauze climatice, cât și cauze antropice. Agricultură extensivă, arăturile în lungul pantelor, favorizează procesele de eroziune și degradare a solurilor; nu întâmplător în zonele de veche tradiție agricolă, caracterizate prin mari presiuni demografice încă din antichitate, ecosistemele agrare sunt cel mai intens degradate (Marea Câmpie Chineză, Podișul Deccan, Delta Gange-Brahmaputra, Delta Nilului etc).

Modul de gestionare a resurselor naturale este o variabilă condiționată pe de o parte de factorii naturali (regimul climatic, regimul hidrologic, relief, grad de împădurire etc.), iar pe de altă parte de cei economico-sociali (nivelul de dezvoltare economică a comunităților locale, nivelul veniturilor și gradul de înzestrare tehnologică, tipul de agricultură practicat etc.). Astfel, economiile tradiționale, bazate pe agricultură extensivă și pe creșterea animalelor sunt mult mai dependente de factorii climatici, dar și de politicile cu impact asupra ecosistemelor naturale.

Independența statelor din Africa subsahariană, incluse până la mijlocul secolului trecut (1958-60) în fosta Africă Occidentală Franceză a făcut ca niște frontiere trasate în linie dreaptă, arbitrar în raport de configurația grupurilor etnice locale, doar ca limite de unități administrative, să capete o importanță majoră, devenind frontiere de state și influențând migrațiile sezoniere ale crescătorilor de animale din Sahel. Migrațiile pastorale au fost oprite de granițele unor state, adesea aflate în conflicte, sau de conflicte interne între diferite fracțiuni etnice sau politice rivale. Turmele de animale au fost în cele mai multe cazuri blocate pe loc și decimate în condițiile deficitelor hidrice specifice anotimpului secetos din climatul semiarid (Petrescu 1993). Astfel se explică crizele alimentare ce au afectat aceste state în anii '60-'70 ai secolului trecut.

Pe de altă parte, comportamentul demografic din majoritatea țărilor africane, ce a stat la baza creșterii rapide a populației, a influențat radical tehnicile agricole tradiționale. Astfel, majoritatea statelor din Africa subsahariană și ecuatorială se caracterizează prin populații tinere, având între 4,0 și 6,75 copii / femeie fertilă (între 15 și 50 de ani) (Tab. 3).

Tabelul 3. Număr de copii / femeie (15-50 ani) în Africa (2020)

01	Niger	6,74	16	Rwanda	4,55
02	Somalia	5,88	17	Guineea	4,55
03	RD. Congo	5,72	18	Sudanul de Sud	4,54
04	Mali	5,69	19	Côte d'Ivoire	4,54
05	Ciad	5,55	20	Zambia	4,50
06	Angola	5,37	21	Senegal	4,49
07	Nigeria	5,25	22	Mauritania	4,45
08	Burundi	5,24	23	Camerun	4,44
09	Gambia	5,09	24	Guineea Bissau	4,33
10	Burkina Faso	5,03	25	R. Congo	4,32
11	Tanzania	4,77	26	Sudan	4,29
12	Mozambic	4,71	27	Guineea Ecuatorială	4,20
13	Malawi	4,70	28	Togo	4,20
14	Benin	4,70	29	Liberia	4,18
15	R. Centrafricană	4,57	30	Sierra Leone	4,08

Sursa: Our World in Data (2020),

https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/qgsck/average_number_of_children_born_to_an_african/?rdt=57016

Aceste state se caracterizează prin agricultură bazată pe tehnici tradiționale de tip curătură, care nu mai pot fi practicate din cauza presiunii demografice în condițiile unor soluri fragile din categoria lateritelor (Lacoste 2003). Ca urmare a succesiunii ploilor și evaporării, aceste soluri se acoperă cu o crustă („cuiasă”) groasă de câțiva centimetri, devenind în același timp sărace și fragile și constituind un grav handicap natural pentru practicarea agriculturii. Dacă la aceste procese naturale se adaugă și presiunea antropică determinată de creșterea demografică, productivitatea acestor soluri devine critică, cu consecințe catastrofale asupra securității alimentare a comunităților locale din aceste regiuni, explicând astfel prevalența subnutriției (Molotoks et al. 2020) (Tab. 1, 2).

În Turkestanul ex-sovietic, lacul Aral reprezenta una dintre cele mai mari resurse de apă dulce din regiune și chiar la nivel global, ce avea în anii 1980 o suprafață de peste 66 000 km² și o adâncime maximă de circa 68 m (Fig. 2).

Caracterul său endoreic, alimentat de ghețarii din Pamir și Tian-Shan prin fluviile Amudaria și Sârdaria, ca și multitudinea sa de insule îi conferea particularitățile unui ecosistem unic care asigura resurse de apă dulce, dar și resurse piscicole și locuri de muncă comunităților locale.

Extinderea planificată a culturilor de bumbac din perioada sovietică a necesitat cantități uriașe de apă pentru irigații în condițiile unui climat deșertic și semideșertic din Kara-Kum și Kizil-Kum, ceea ce a condus la scăderea drastică a debitului la vărsarea celor două fluvii și implicit a aportului de apă din lacul Aral. Subalimentat și supus unui intens proces de evaporare, nivelul apei din lac a scăzut constant (Fig. 2), ceea ce a avut consecințe dezastruoase atât asupra faunei acvatice, cât și asupra comunităților umane riverane. În aceste condiții, pescuitul comercial din Aral a dispărut, iar cei peste 10 000 de pescari din portul Muynak și cei 900 de lucrători de la fabrica de conserve din acea localitate au fost nevoiți să plece în căutarea altor surse de venituri (Petrescu 1993). Retragerea apelor a accentuat fenomenele de aridizare și salinizare, contribuind la creșterea alarmată pe o vastă suprafață⁶, a incidenței unor afecțiuni pulmonare, respiratorii și oftalmologice, dar și a mortalității infantile.

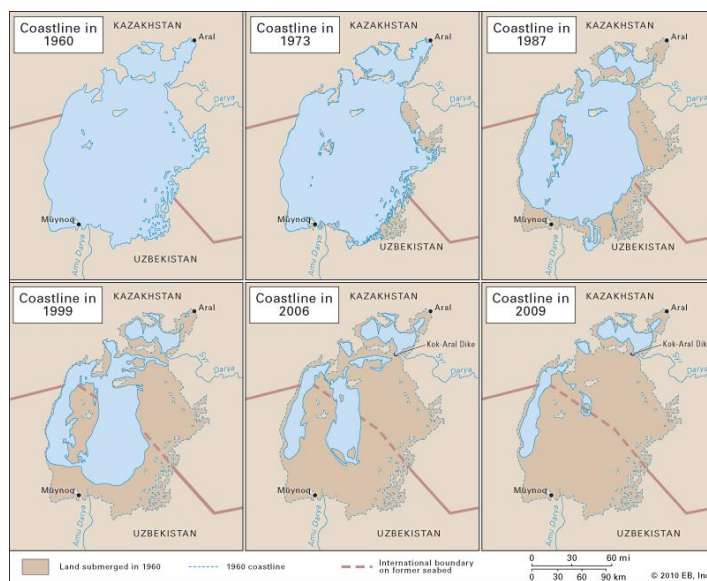

Figura 2. Restrângerea oglindei de apă a Lacului Aral (1960-2009).

Sursa:

https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/2vb5c1/the_aral_sea_coastline_from_1960_to_2009_1601x1297/?rdt=567

86

Iată cum politici de dezvoltare economico-socială, aplicate în mod necorespunzător, în dezacord cu particularitățile ecologice ale unor ecosisteme naturale pot genera dezechilibre majore cu consecințe grave asupra securității alimentare și a calității vieții unor comunități umane, în general. Evident, situația lacului Aral nu este singulară. În România, introducerea forțată, din rațiuni de politică economică, în circuitul agricol a unor suprafețe mlăștinoase din lunca și delta Dunării (mai ales din perimetrul bălților Ialomiței și Brăilei sau al grindului Letea) a atras degradarea ecosistemelor naturale și diminuarea productivității piscicole.

Similar, utilizarea nerațională a unor resurse de apă a generat perturbări majore, în unele situații cu consecințe transfrontaliere. Este cazul disputelor pentru controlul asupra platoului Golan, un veritabil castel de ape în regiunea aridă a Galileii, între Israel, Siria și Liban, sau a rivalităților ce decurg din marile proiecte hidrotehnice. Astfel, partajarea resurselor de apă ale celor două mari fluvii ale Mesopotamiei (Eufrat și Tigr) ce izvorăsc din munții Anadoliei și se varsă în Golful Persic prin estuarul comun Chatt el Arab, este condiționată de construcția de către Turcia a unui întreg sistem de baraje pe cursul superior al Eufratului și afluenților săi. Retenția apelor de către aceste baraje, pentru irigarea câmpiilor aluvionare din sudul munților Taurus are ca efect diminuarea considerabilă a debitelor care ajung în marile zone agricole și urbane ale Siriei și mai ales ale Irakului. La rândul lor, Siria și Irakul rivalizează direct pentru partajarea resurselor de apă ale Eufratului, deoarece construcția marelui baraj de la Tabqa, pentru extinderea suprafețelor irigate în Siria reduce proporțional resursele de apă care ajung în Irak (Lacoste 2003). Este și motivul pentru care controlul asupra acestui baraj și a bazei militare americane din proximitate a constituit un important episod în ofensiva Forțelor Democratice Siriene sprijinite de SUA, asupra islamistilor

⁶ Peste 200 km de jur-împrejurul lacului.

partizani ai Statului Islamic al Siriei și Levantului⁷, din cadrul războiului civil din Siria care a distrus infrastructura acestei țări, transformând-o într-una dintre cele mai afectate de malnutriție (Fig. 3) și mai vulnerabile la insecuritate alimentară severă.

Similar, pe continentul african, retenția apelor Nilului în bazinul său mijlociu și superior prin construcția unor amenajări în Sudan și Etiopia, pentru a extinde terenurile irigate și a face față creșterii demografice, a redus proporțional debitul de la vărsare și implicit cantitatea de apă de care beneficiază barajul de la Assuan din Egipt, alimentând tensiunile dintre aceste țări. Conflictul dintre Etiopia și Eritreea și cel care a condus la secesiunea Sudanului de Sud de nordul islamist au contribuit la stagnarea proiectelor de amenajări hidrotehnice din bazinul superior al Nilului și la accentuarea insecurității alimentare din aceste state, care au printre cele mai ridicate rate de prevalență a malnutriției și insecurității alimentare severe din lume, în condițiile creșterii demografice rapide și accentuării frecvenței perioadelor secetoase (Fig. 3, 4 și 5).

Situația actuală a securității alimentare. Dezechilibre regionale și regiuni critice

Africa se confruntă cu o criză alimentară de proporții fără precedent, alimentată de hazardele climatice și de stările conflictuale. Astfel, 9 dintre primele 12 state cu cele mai mari ponderi de populație afectată de foamete (Tab. 1) (Venditti 2021) se află pe continentul african. Prognozele arată că milioane de oameni vor fi expuși riscului de se a agrava foametea în viitorul apropiat din cauza efectelor la scară globală ale războiului din Ucraina, a variabilității și extremelor climatice, a încetărilor și recesiunii economice, precum și a efectelor secundare ale pandemiei de Covid-19 asupra celor mai vulnerabili (FAO, AUC, ECA, WFP 2023). Africa se caracterizează, în acest context, prin cele mai ridicate rate de malnutriție și insecuritate alimentară severă. Circa 282 de mil. pers. din Africa (aproximativ 20% din populația totală a continentului) au fost subnutriți în 2022, ceea ce însemna o creștere de 57 de mil. pers. față de începutul pandemiei de Covid-19. Aproximativ 868 mil. de oameni se confruntau cu insecuritate alimentară și mai mult de o treime dintre aceștia (342 mil. pers.) se confruntau cu insecuritate alimentară severă (Idem).

Prevalența malnutriției (calculată ca pondere a populației malnutrite din total populație stat) (Fig. 3) indică două areale critice corelate direct cu gradul de sărăcie, conflictele și cu indicatorii de creștere demografică: Africa și Asia de Sud.

Figura 3. Prevalența malnutriției (% din populația totală, 2021-23).

Sursa datelor: FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO (2024-b).

<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/d5be2ffc-f191-411c-9fee-bb737411576d/content>

⁷ Bătălia de la Tabqa a avut loc între 22 martie și 10 mai 2017 și s-a soldat cu victoria Forțelor Democratice Siriene (SDF) care au preluat controlul asupra bazei aeriene de la Tabqa, a orașului li barajului Tabqa și a 8 sate din proximitate.

Pe ansamblul continentului african, media populației malnutrite a înregistrat o evoluție constantă în intervalul 2004/06 – 2021/23 situându-se la 19,9% din totalul populației, cu diferențieri majore de la o regiune la alta (Tab. 4).

Tabelul 4. Populația malnutrită în Africa. Diferențieri regionale (2004/06 – 2021/23)

Regiunea	%, 2021-23	%, 2004-06	Externalități pozitive, %	Externalități negative, %
Africa de Nord	7,5	7,7	Libia, Sudan : 11,4	Algeria : sub 2,5
Africa de Est	29,0	32,4	Somalia : 51,3	Seychelles : sub 2,5
Africa Centrală	28,9	33,0	RD. Congo : 37,0	Camerun : 5,7
Africa de Sud	9,4	4,8	Botswana : 24,3	Africa de Sud : 8,1
Africa de Vest	15,0	12,2	Liberia : 38,4	Senegal : 4,6

Sursa : FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO (2024-b).

Africa de Est și Africa Centrală constituie regiunile critice, deși ambele se caracterizează printr-un trend descendent în ultimii ani. Cu toate acestea, state afectate de conflicte endemice, de lungă durată, cum sunt Somalia sau RD. Congo se înscriu cu cele mai ridicate ponderi ale populației malnutrite de pe continent, alături de Madagascar (39,7%), Zimbabwe (38,1%), Zambia (35,4%), Ciad (35,1%), Kenya (34,5%), Rwanda (31,4%) etc.

Somalia și RD. Congo, ca de altfel multe alte state africane, se caracterizează prin societăți autarhice de tip tribal, puternic ancorate în tradiții, tendințe secesioniste și schimbări frecvente ale conducerii politice în condițiile lipsei de control a autorității centrale la nivelul întregului teritoriu al statului (state „eșuate”). Cu toate acestea, în Somalia ponderea populației afectată de malnutriție a scăzut (de la 70% la 51,3%), în vreme ce în RD. Congo, tendința a fost inversă (31,7% respectiv 37,0%)⁸, pe măsura recrudescenței stărilor conflictuale din estul țării. Rata mare de creștere demografică (Tab. 3), asociată cu declinul economic pe fondul agriculturii de subsistență puternic afectată de frecvența perioadelor de secetă constituie principalii factori de risc ce determină incidența mare a malnutriției și foametei.

Prin contrast, creșterea ponderii populației malnutrite s-a înregistrat în Africa de Vest și în Africa de Sud, regiuni care se înscriu cu ponderi pe ansamblul continentului mai reduse (15,0 respectiv 9,4% din totalul populației), dar cu externalități pozitive în state afectate de conflicte de pe coasta africană de vest (Liberia, Guineea Bissau) sau în state deșertice din Africa australă, puternic afectate de secetă (Botswana, Namibia). În acest context regional, este de menționat situația Nigeriei, cel mai populat stat african⁹, cu o intensă presiune antropică asupra unor ecosisteme deltaice fragile (în Delta Nigerului), care aproape a înregistrat o triplare a incidenței malnutriției, de la 7,0% în perioada 2004-06, la 18,0% 17 ani mai târziu.

Subcontinentul indian, incluzând în nord-est și Afganistan-ul, reprezintă cel de-al doilea areal critic la nivel mondial în privința incidenței malnutriției, cu o medie de 14,2% din populația totală și cu abateri pozitive în Afganistan (30,4%) și Pakistan (20,7%). Conflictul prelungit din Afganistan, determinat de poziția tampon a acestui stat între fosta Indie britanică, vechea Persie și spațiul ex-sovietic, degradarea/inexistența infrastructurii din această țară pe fondul unei economii tradiționale de subsistență, a fragmentării etnice și a reliefului accidentat, stă la originea situației agro-alimentare precare din această țară. La rândul său, Pakistanul se confruntă cu o creștere demografică rapidă (30%_o spor natural), în condițiile unei intense presiuni demografice¹⁰ asupra unor ecosisteme agricole fragile de pe cursul mijlociu și inferior al Indus-ului. Partajarea resurselor de apă ale acestui fluviu, ca suport al agriculturii irigate, s-a înscris de-a lungul timpului printre principalele cauze ale tensiunilor indo-pakistaneze.

Pe ansamblul continentului asiatic, prevalența malnutriției a scăzut de la 13,6% la 8,2% în intervalul analizat, excepție de la acest trend făcând doar Asia de Vest, unde războaiele civile din Siria și Yemen au determinat creșteri în aceste țări de la 6,2% la 34,0%, respectiv de la 25,5% la 39,5%. Scăderile cele mai accentuate au fost Asia Centrală (de la 13,8% la 3,1% pe ansamblul regiunii), respectiv în Asia de Est (de la 7,0% la sub 2,5%) (FAO, UNICEF, WFP 2023).

În America Latină și Caraibe s-a înregistrat o scădere pe ansamblu de la 8,9% la 6,6%, evidențiindu-se situația statului Haiti (50,4% din populație afectată de malnutriție), stat afectat de

⁸ Date pentru intervalul 2004/2006 – 2021/2023.

⁹ Populație: 236,7 mil. loc. (est. 2023), locul 6 în lume; densitate 249,3 loc/kmp.

¹⁰ Populație: 241,5 mil. loc. (rec. 2023), locul 5 în lume; densitate 273,8 loc/kmp.

hazarde naturale în condițiile unei economii precare bazată pe agricultură de subzistență și a unei guvernări autoritare, acesta fiind urmat de Bolivia și Honduras (Fig. 3).

America Latină și Caraibe au înregistrat o scădere a foametei și a insecurității alimentare timp de doi ani, determinată de programele de protecție socială și de redresarea post-Covid. Cu toate acestea, disparitățile persistă, în special în rândul femeilor, populației rurale și grupurilor vulnerabile. Este puțin probabil ca regiunea să atingă majoritatea țintelor de nutriție, iar alimentația sănătoasă rămâne costisitoare. Variabilitatea climei este în creștere în regiune, afectând securitatea alimentară prin disponibilitate, acces, utilizare și stabilitate. Impactul asupra climei reduce productivitatea agricolă, perturbă lanțurile de aprovizionare cu alimente și crește prețurile alimentelor, alimentând cauzele malnutriției și înrăutățind securitatea alimentară (FAO, IFAD, PAHO, UNICEF, WFP 2025).

Prevalența insecurității alimentare severe (Fig. 4) se află în corelație directă cu cea a malnutriției, continentul african ieșind din nou în evidență prin cele mai ridicate ponderi de populație afectată.

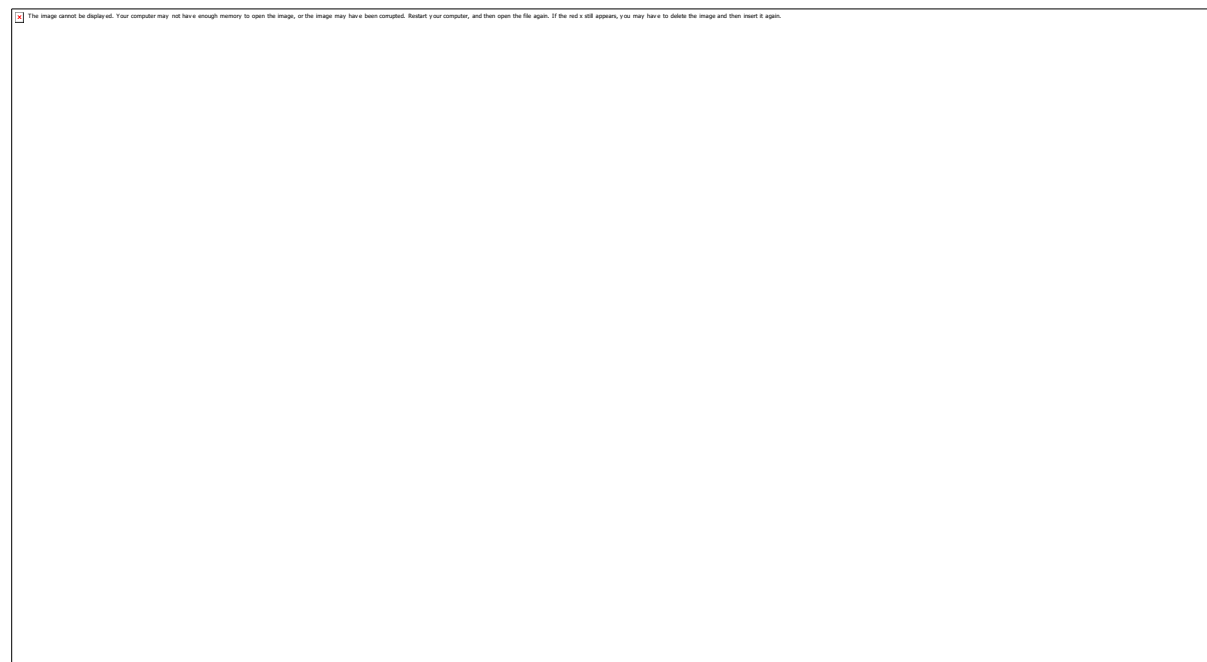

Figura 4. Prevalența insecurității alimentare severe (% din populația totală, 2021-23).

Sursa datelor: FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO (2024-b).

<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/d5be2ffc-f191-411c-9fee-bb737411576d/content>

La nivelul Africii, populația afectată de insecuritate alimentară severă a crescut în intervalul cuprins între anii 2014-16 și 2021-23 cu 4,4%, de la 17,2% la 21,6%, acest trend evolutiv caracterizând toate cele cinci regiuni analizate (Tab. 5).

Tabelul 5. Insecuritatea alimentară severă în Africa. Diferențieri regionale (2014/16 – 2021/23)

Regiunea	%, 2021-23	%, 2014-16	Externalități pozitive, %	Externalități negative, %
Africa de Nord	11,7	9,8	Libia : 19,9	Algeria : 5,6
Africa de Est	25,5	22,0	Sudanul de Sud : 63,2	Seychelles : 3,2
Africa Centrală	Ld.	37,6	R. Centrafricană : 61,8	Sao Tome și Principé : 14,1
Africa de Sud	10,9	9,1	Lesotho : 32,8	Africa de Sud : 8,4
Africa de Vest	17,8	11,2	Liberia : 37,3	Mali : 2,7

Sursa : FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO (2024-b). Ld. – Lipsă date.

Creșterea frecvenței hazardelor climatice, a perioadelor secetoase din regiunile aride ale Sahelului, asociată cu creșterea demografică și cu presiunea asupra unor ecosisteme naturale fragile în condițiile unei agriculturi de subzistență și a unei înzestrări tehnologice precare au perturbat aplicarea tehnicilor agricole tradiționale, accentuând fenomenele de malnutriție și foamete. La acestea s-au adăugat efectele conflictelor armate datorate luptelor pentru controlul resurselor și instrumentalizării politice a structurii etnice eterogene, ce caracterizează majoritatea

statelor africane. Pe acest fond, creșterea gradului de insecuritate alimentară a caracterizat toate cele cinci macroregiuni analizate. Externalitățile pozitive, ce caracterizează statele cu cele mai ridicate ponderi de populație afectată de insecuritate alimentară, caracterizează deopotrivă state eterogene etnic, în care efectele hazardelor naturale sunt maximizate pe fondul infrastructurii deficitare sau distruse de conflicte (RD Congo, Sudanul de Sud, R. Centrafricană, Somalia, Etiopia, Eritrea, Niger, Ciad etc.) (Tab. 5, 6).

Tabelul 6. Statele africane cu cele mai mari populații afectate de insecuritate alimentară severă

Statul	Conflict	Populație afectată de insecuritate alimentară severă (mil. pers.)	Procentul de populație afectată din total populație (%)	Anul de referință	Principala cauză
RD. Congo	X	25,8	25,7	2023-24	Conflict / Insecuritate
Nigeria	X	24,8	11,4	2023	Hazarde climatice
Sudan	X	20,3	43,3	2024	Hazarde climatice
Etiopia	X	20,1	16,3	2023	Precaritate economică
Sudanul de Sud	X	7,8	71,1	2023-24	Precaritate economică
Somalia	X	6,6	39,0	2024	Hazarde climatice
Kenya	-	5,4	32,0	2024	Hazarde climatice
Malawi	-	4,4	21,6	2023	Precaritate economică
Zimbabwe	-	3,5	23,0	2024	Precaritate economică
Burkina Faso	X	3,4	14,8	2023	Hazarde climatice
Niger	X	3,3	12,5	2023	Hazarde climatice
Mozambic	X	3,1	9,5	2023	Precaritate economică
R. Centrafricană	X	2,7	44,0	2024	Conflict / Insecuritate
Zambia	-	2,0	23,0	2024	Precaritate economică
R. Congo	-	1,9	31,0	2024	Hazarde climatice
Namibia	-	0,7	26,0	2024	Hazarde climatice

Surse: Top Ten African Countries with the Highest Level of Food Insecurity, The Global Report on Food Crises 2024, <https://360mozambique.com/world/africa/top-ten-african-countries-with-the-highest-level-of-food-insecurity/>, 6.09.2024, African Countries with the Largest Population Facing Food Insecurity, Africa Center for Strategic Studies, <https://africacenter.org/spotlight/unresolved-conflicts-continue-to-drive-africas-food-crisis/>, 16.10.2023.

În aceste state sunt cele mai multe regiuni predispuse la foamete și la insecuritate alimentară severă, care necesită măsuri urgente de asistență umanitară din partea comunității internaționale (Fig. 5).

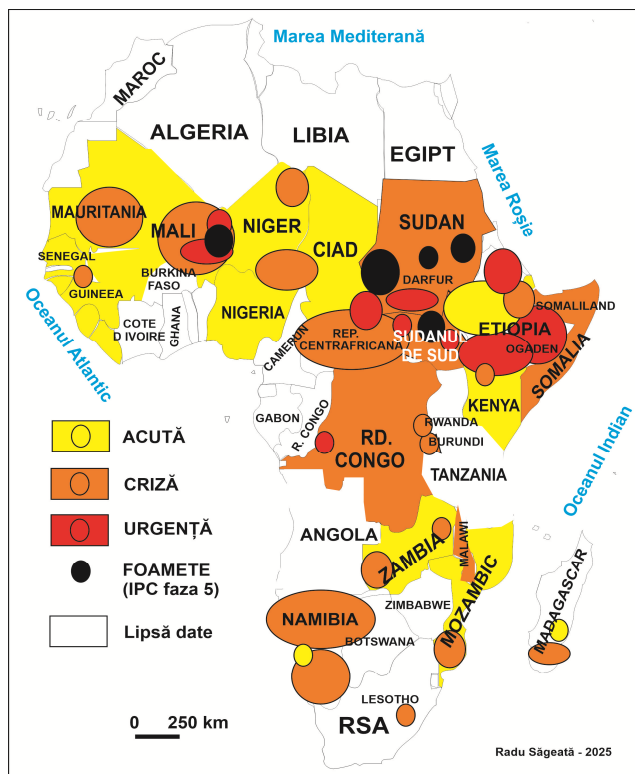

Figura 5. Insecuritatea alimentară în Africa.

Surse: Acute Food Insecurity and Conflict in Africa & African Countries with more than five percent of population facing acute food insecurity, FAO/WFP, Africa Center for Strategic Studies, <https://africacenter.org/spotlight/acute-food-insecurity-conflict-africa/>, <https://x.com/AfricaACSS/status/1849542925480493060>

În acest context, inegalitățile sociale și de gen sunt, de asemenea, în creștere, femeile fiind printre cele mai afectate. Sunt frecvente și situațiile în care acestea au fundamente culturale, bazate pe tradițiile sociale ancestrale ale anumitor comunități etnice, însă precaritatea economică pe fondul efectelor hazardelor naturale și ale conflictelor armate tinde să amplifice aceste inechități. Astfel, în pofida eforturilor depuse în mai multe țări, continentul african nu este pe cale să atingă obiectivele ONU de securitate alimentară și nutriție pentru 2030 de a pune capăt foametei și malnutriției, arată că cele mai recente estimări (FAO, AUC, ECA, WFP 2023; Global Report on Food Crisis 2024).

Europa, America de Nord și spațiul indo-australian se caracterizează prin cele mai ridicate rate de securitate alimentară. Conform datelor statistice (FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO 2024-b), progrese substanțiale în acest sens au fost făcute în ultimii ani de statele din Turkestanul ex-sovietic, de cele din Caucazul de sud (în pofida unor regimuri politice autoritare, frecvent acuzate de corupție și de încălcări ale drepturilor și libertăților individuale)¹¹, precum și de statele din Asia de sud-est.

La polul opus, se mențin cu nivele ridicate de insecuritate alimentară state afectate de conflicte endemice precum Afganistan (30,6% din populația țării) sau de crize economice și tensiuni sociale interne, cum sunt unele state din America Latină (Venezuela, Peru, Honduras, Guatemala, Argentina, Ecuador) sau din Oceania (Papua-Noua Guinee, Ins. Solomon etc.) (Fig. 4). Se adaugă la acestea statele din Subcontinentul indian, caracterizate printr-o puternică presiune demografică asupra unor ecosisteme naturale fragile, fie pe fondul unei vechi și intense utilizări agricole, fie datorită poluării ca urmare a activităților antropice în medii deltaice (în deltele Gange-Brahmaputra¹² și Indus).

Concluzii

Acest articol contribuie la extinderea literaturii românești cu privire la relația dintre geopolitică, geografie și securitate alimentară, un subiect larg dezbătut în literatura științifică internațională, pe fondul adâncirii discrepanțelor economice dintre un „Nord” din ce în ce mai bogat și un „Sud” din ce în ce mai sărac. Creșterea gradului de insecuritate mondială pe fondul războiului din Ucraina și a celui din Gaza are consecințe majore asupra comerțului mondial cu produse agro-alimentare, contribuind la creșterea gradului de insecuritate alimentară mai ales în regiunile tradițional vulnerabile în acest sens.

Insecuritatea alimentară are trei categorii majore de cauze: naturale (*hazardele naturale* ce diminuează productivitatea ecosistemelor agricole), economico-sociale (*pauperizarea unor comunități* pe fondul creșterii demografice, accesului deficitar la resurse și practicării unor tehnici agricole tradiționale, devenite ineficiente ca urmare a presiunii demografice și scăderii fertilității solurilor) și geopolitici (*conflictele militare* pentru controlul unor resurse, instrumentalizate adesea prin lupte între grupări etnice paramilitare, cu sprijin extern). Maximizarea gradului de insecuritate alimentară, cu formele sale cele mai dramatice (foamete, malnutriție) are loc acolo unde cele trei categorii de cauze se suprapun.

Statele și teritoriile implicate în conflicte endemice sau mai recente din Africa (Somalia, RD. Congo, Etiopia, Eritrea, Sudanul de Sud) sau din Asia Centrală și Orientul Mijlociu (Afganistan, Siria, Gaza) au și cel mai redus grad de reziliență la securitatea alimentară, fiind predispuse la foamete și malnutriție. Conflictele pentru controlul unor resurse, sunt, în mare parte a lor, pentru

¹¹ Surse: Central Asia is a bastion of “consolidated” authoritarianism – report. Warfare is catalyzing an expansion of authoritarian practices, Eurasia.net, <https://eurasianet.org/central-asia-is-a-bastion-of-consolidated-authoritarianism-report>, 15.4.2024; Authoritarian Stability in the South Caucasus. Voting preferences, autocratic responses and regime stability in Armenia and Georgia, Eds. M. Fumagalli, K. Turmanidze, Routledge, 2018; Freedom House. Azerbaijan, 2025, <https://freedomhouse.org/country/azerbaijan>

¹² Bangladesh, statul pe teritoriul căruia se află circa 85% din Delta Gange-Brahmaputra are a 8-a populație a lumii (171,5 mil. loc., est. 2023), pe o suprafață de numai 148 460 kmp, rezultând una dintre cele mai mari densități de populație de pe Glob: 1 165 loc/kmp.

creșterea gradului de securitate alimentară, prin intermediul resurselor de apă, de terenuri agricole sau de unele minerale necesare dezvoltării tehnologiilor.

Presiunea demografică asupra ecosistemelor naturale prin poluare excesivă este un alt factor important ce influențează componenta economico-socială a securității alimentare. Poluarea are ca efect diminuarea productivității naturale a unor ecosisteme, fie că este vorba de ecosisteme deltaice, fragile (cum este cazul deltelor Gange-Brahmaputra, Indus, Niger, Nil, Huang-He) sau de ecosisteme agricole degradate prin suprautilizare (în marile regiuni agricole din China sau India).

Schimbările climatice au deasemenea, un impact major în diminuarea unor resurse agro-alimentare. Intensificarea frecvenței perioadelor de secetă în zonele aride din Sahel, pe fondul unor economii tradiționale de subzistență, creșterea incidenței hazardelor naturale în sudul Europei (secete, incendii de pădure, inundații), în sudul Asiei (determinate de ploile musonice) sau America de Nord și Caraibe (incendii, tornade, cicloni tropicali), toate au ca efect calamitarea unor întinse suprafețe agricole, diminuarea productivității acestora și creșterea gradului de insecuritate alimentară a comunităților afectate.

La acestea se adaugă *fluctuațiile financiare*, sensibile atât cu factorii geopolitici cât și la cei naturali, care diminuează sau stimulează accesul la resursele agroalimentare prin fluctuațiile de preț la produse.

Prin urmare, într-o lume din ce în ce mai globalizată, securitatea alimentară este rezultatul unui cumul de factori, iar orice perturbări la scară regională sau locală produc dezechilibre în lanț cu impact devastator la nivel celor mai defavorizate comunități.

Bibliografie

- Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan” (1998), DEX. Dicționarul explicativ al Limbii Române, Univers Enciclopedic, București.
- Asian Development Bank (2013), Food Security in Asia and the Pacific, Lin Institute for Global Issues, Mandalong City / Metro Manila.
- Bălinișteanu O. (2013), „Foamea organizată”, un macabru scenariu a lui Stalin în Basarabia, <https://doxologia.ro/foamea-organizata-un-macabru-scenariu-al-lui-stalin-basarabia>
- Besaçon A. (2017), Nenorocirea secolului. Despre comunism, nazism și unicitatea „Soah-ului”, Humanitas, București.
- Bilinsky Y. (1999), Was the Ukrainian Famine of 1932-1933 Genocide ?, Journal of Genocide Research, 1, 2, p. 147-156. <https://web.archive.org/web/20080515205213/http://www.faminegenocide.com/resources/bilinsky.html>
- Busky D-F. (2002), Communism in History and Theory, I, Asia, Africa and the Americas, Praeger.
- Conquest R. (1991), Stalin: Breaker of Nations, Penguin Random House.
- Dumitrescu I-C. Foamea cumplită din RSS Moldovenească, în anul 1947, <https://historia.ro/sectiune/general/foamea-cumplita-din-rss-moldoveneasca-in-anul-2421437.html>
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO (2024-a), The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms, Organizația ONU pentru Alimentație și Agricultură, Fondul Internațional pentru Dezvoltarea Agriculturii, Fondul Internațional ONU pentru Copii, Programul Mondial ONU pentru Alimentație, Organizația Mondială a Sănătății, Roma. <https://doi.org/10.4060/cd1254en>
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO (2024-b), In Brief to The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms, Organizația ONU pentru Alimentație și Agricultură, Fondul Internațional pentru Dezvoltarea Agriculturii, Fondul Internațional ONU pentru Copii, Programul Mondial ONU pentru Alimentație, Organizația Mondială a Sănătății, Roma. <https://doi.org/10.4060/cd3877en>
- FAO, IFAD, PAHO, UNICEF, WFP (2025), Latin America and the Caribbean Regional Overview of Food Security and Nutrition 2024 – Building resilience to climate variability and extremes for food security and nutrition, Organizația ONU pentru Alimentație și Agricultură, Fondul Internațional pentru Dezvoltarea Agriculturii, Organizația Panamericană a Sănătății, Fondul Internațional ONU pentru Copii, Programul Mondial ONU pentru Alimentație, Santiago. <https://doi.org/10.4060/cd3877en>
- FAO, AUC, ECA, WFP (2023), Africa – Regional Overview of Food Security and Nutrition 2023: Statistics and trends, Organizația ONU pentru Alimentație și Agricultură, Comisia Uniunii Africane a Programului ONU pentru Dezvoltare, Comisia Economică ONU pentru Africa, Programul Mondial ONU pentru Alimentație, Accra, FAO. <https://doi.org/10.4060/cc8743en>
- FAO, UNICEF, WFP (2023), Asia and the Pacific Regional Overview of Food Security and Nutrition, Urban Food Security and Nutrition, 2022, Organizația ONU pentru Alimentație și Agricultură, Fondul Internațional ONU pentru Copii, Programul Mondial ONU pentru Alimentație, Bangkok. <https://doi.org/10.4060/cc3990en>
- Kulciński S. (2025), „De ce urmărirea să ne distrugă”. Stalin și Holodomorul din Ucraina, Ecouri ucrainene, 69, 20 feb. <https://uur.ro/category/publicatii/ecouri-ucrainene/>
- Lacoste Y. (2003), Apa. Bătălia pentru viață, Enciclopedia Rao, București.
- Lăcătuș D. (2023), Crimele Khmerilor Roșii în Cambodgia (1975-1979), <https://infocultural.eu/crimele-khmerilor-rosii-in-cambodgia-1975-1979/>
- Marples D-R. (2014), Rusia în secolul XX, Meteor Press, București.
- McLean L. (coord.) (2001), Oxford. Dicționar de politică, Univers Enciclopedic, București.

- Molotoks A, Smith P., Dawson T-P. (2020), Impact of land use, population, and climate change on global food security, Food and Energy Security, 10, 3, <https://doi.org/10.1002/fes3.261>
- Moraru Al. Canibalismul provocat de sovietici în Basarabia, <https://historia.ro/sectiune/general/canibalismul-provocat-de-sovietici-in-basarabia-583470.html>
- Oğuz S. (2024), Mapped: Food Insecurity by Country, Visual Capitalist, Dec. 9. <https://www.visualcapitalist.com/sp/mapped-food-insecurity-by-country/>
- Our World in Data (2020), Africa. Number of children per woman, @theworldmaps, https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/ggscck/average_number_of_children_born_to_an_african/?rdt=57016
- Pasat V. (2012), Foametea postbelică în RSS Moldovenească. Politica de stat în condițiile catastrofei, Conferință internațională – Anul 1812, Akademos, 2, 25, p. 45-54. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/6.Foametea%20postbelica%20in%20RSS%20Moldoveneasca%20Politica%20de%20stat%20in%20conditiile%20catastrofei.pdf
- Pârlog N. (2013), În abisul terorii: genocidul lui Pol Pot, <https://www.descopera.ro/cultura/11156830-in-abisul-terorii-genocidul-lui-pol-pot?uord=Ns5kJXHxgWf9/m%3DyWHkzhVVEMDPPSYlykj8gOli4WnljgGghQFCuJ22KnWBhMQDs-INGsmoORiXRPJoMoknwSEiuKHs1iIJEMA1p96NmviY%3DOYexl-H5tGvqPZDnJHtluVEVNwf->
- Petculescu N-C., Dumitrescu I-C., Foametea roșie și revoluția mondială, <https://historia.ro/sectiune/general/foametea-rosie-si-revolutia-mondiala-573769.html>
- Petrescu I. (1993), Sahelul și Aralul între vitregiile naturii și nechibzuința oamenilor, în Terra. Catastrofe naturale (coord. I. Petrescu), Edit. Tehnică, București.
- Pumnea L., Petrișor C. (2016), (Re)amintiri: Oltenia pentru Moldova. Foametea din 1946-1947, Edit. Antheo, Craiova.
- Pushpanathan S. (2023), Food Security in ASEAN: progress, challenges and future, Frontiers in Sustainable Food Systems, 7. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1260619>
- Statista Research Department (2025), Conflicts worldwide 2025. Statistics & facts, <https://www.statista.com/topics/13125/conflicts-worldwide-2025/>, Mar. 21.
- Țăranu M-S., Foametea organizată din anii 1946-1947 din Basarabia, <https://www.memorialsighet.ro/foametea-organizata-din-anii-1946-1947-din-basarabia/>
- Ursu V. (2017), O istorie secretizată și ocultă: foametea din 1946-47 din Basarabia, <https://www.memorialsighet.ro/foametea-organizata-din-anii-1946-1947-din-basarabia/>
- Venditti B. (2021), Interactive Map: Tracking World Hunger and Food Insecurity, Visual Capitalist, Oct. 13. <https://www.visualcapitalist.com/interactive-map-tracking-global-hunger-and-food-insecurity/>
- Watts L. (2011), Ferește-mă, Doamne, de prieteni, Edit. Rao, Bucur ești.
- WFP (Programul Mondial ONU pentru Alimentație) / PAM (Programul Alimentar Mondial), Met Office Hadley Centre (2015), How climate changes world hunger. The new map presented at COP21, Climate Change Conference COP21, Paris, <https://www.lifegate.com/wfp-food-insecurity-world-hunger-cop21>, A. Barolini, Dec. 4.
- World Bank Group (1996), What is Food Security? How is the World Bank Responding to the Food Security Crisis? <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update/what-is-food-security#:~:text=Based%20on%20the%201996%20World,an%20active%20and%20healthy%20life.>
- World Bank Group (2025), Food Security Update, World Bank Solutions to Food Insecurity, The World Bank, <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>
- (2024), 2024 Global Report on Food Crisis. Joint Analysis for better solutions, World Food Programme (WFP), Global Network Against Food Crisis, Food Security Information Network, <https://www.fsinplatform.org/report/global-report-food-crises-2024/>